

VASE DE STICLĂ DE EPOCĂ ROMANĂ DESCOPERITE LA CARSIMUM (I)

DE

COSTEL CHIRIAC

Începând din anul 1993, săpăturile sistematice organizate în perimetrul fortificațiilor antice și medievale de la Hârșova (jud. Constanța) au oferit cercetătorilor unele rezultate interesante, atât în privința evoluției istorice a castrului roman Carsium, cât și a cetății bizantine ce o suprapune¹.

Situată pe malul drept al Dunării, în vecinătatea vadului de trecere de lângă gura veche de vărsare a Ialomiței în fluviu, așezarea civilă, ca și fortificațiile de aici, aflate pe impunătoarea faleză calcaroasă a Dunării, au beneficiat de atenția autorităților romane, civile și militare, încă din secolul I d.Hr.²

Printre numeroasele și semnificativele materiale arheologice descoperite aici (ceramică, țigle și cărămizi șampilate romane, obiecte de metal și os, monede etc.) se numără și foarte multe fragmente de vase de sticlă antice din care multe au fost găsite în context stratigrafic clar³. Din acest punct de vedere cele două fragmente vitrice pe care le prezentăm au fost descoperite în pământul de umplutură situat imediat deasupra stâncii falezei calcaroase din punctul „Cetate”, pământ care conține, de altfel, mult material fragmentar aparținând primei faze de funcționare a fortificației romane (secolele I–II) peste care (în secolele III–IV) s-a suprapus, prin nivelare și reconstrucție, cetatea romană târzie și bizantină⁴.

1. Primul fragment a aparținut unui flacon de mici dimensiuni, realizat prin suflare în tipar, din pastă vitrică semitransparentă, de culoare albastră-violacee (Pl. I, nr. 1).

Piesa a fost descoperită în 1998, în secțiunea S1, caroul 19 (conform notației din 1997), la –1,80 m.

Dimensiuni: lungime = 3,2 cm; lățime = 1,7 cm; grosimea sticlei = 0,2 cm.

Recipientul căruia i-a aparținut fragmentul nostru face parte din categoria foarte răspândită în primele secole ale erei creștine de vase suflate în tipar, de tradiție și inspirație elenistică. Aceste flacoane pot fi încadrate în categoria *aryballoi*. Corpul lor era în formă de bulb, iar gâtul cilindric se realiza prin suflare liberă și era prevăzut cu una sau două tortițe. Decorul constă dintr-un registru central încadrat, sus și jos, de borduri reliefate, între care se desfășoară o succesiune de romburi imitând rețeaua unei plase (Pl. I, nr. 2, 3). Spre bază și spre gât se află dispuse în registru, pe verticală, elemente de decor cunoscute sub numele de „limbi de

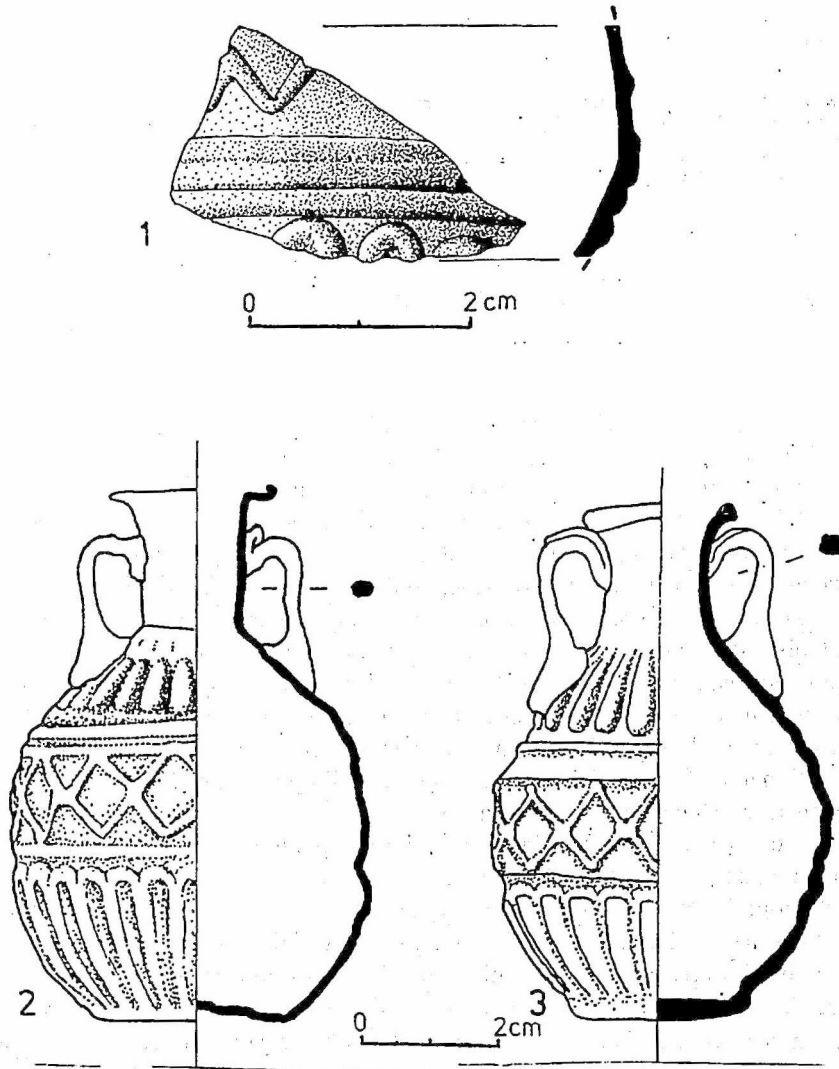
¹ Pentru aceste probleme vezi: V. Pârvan, în *AARMSI*, 2, 34, 1912, p. 376–385; idem, *Dacia. Civilizațiile antice din ținuturile carpato-danubiene*, ed. 4 (red. R. Vulpe), București, 1967, p. 92; V. Brătulescu, în *BCMI*, 33, 1940, p. 3–24; Gr. Florescu, în *ACMI*, 1946, p. 179–180; G. Forni, *Limes* (s.v.), în *Dizionario Epigrafico di Antichità Romane* (ed. E. De Ruggiero), vol. IV, fasc. 34–40, Roma, 1959–1962, p. 1272; Em. Doruțiu Boilă, *ISM*, V, București, 1980, p. 119–136; Al. Suceveanu, *Viața economică în Dobrogea romană, sec. I–III e.n.*, București, 1977, p. 91; M. Zahariade, *Moesia Secunda, Scythia Minor și Notitia Dignitatum*, București, 1988, p. 125–126; Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, București, 1991, *passim*; Al. Suceveanu, Iuliana Barnea, în *Dacia*, NS, 37,

1993, p. 165; C. Nicolae, în *Pontica*, 26, 1993, p. 215–228; A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977, *passim*; R. Vulpe, I. Barnea, *DID*, 2, București, 1968, *passim*; C. Nicolae, în *Pontica*, 28–29, 1995–1996, p. 135–160; G. Talmățchi, în *Istros*, VIII, 1997, p. 164–184.

² O descriere a situației de ansamblu și a stratigrafiei de la Carsium, punctul „Cetate”, vezi la: C. Chiriac, C. Nicolae, G. Talmățchi, *Noulăți epigrafice de epocă romană la Carsium (Hârșova, jud. Constanța)*, în *Pontica*, 31, 1998, p. 139–162.

³ *Ibidem*; C. Nicolae, în *Pontica*, 26, 1993, p. 215–228; G. Talmățchi, în *Istros*, VIII, 1997, p. 164–184.

⁴ Vezi notele precedente.

Pl. I, nr. 1: Fragment de vas de sticlă (*aryballos*) descoperit la Carsium (Hârșova); nr. 2, 3: recipiente de sticlă (*aryballoi*) din colecțiile Muzeului de Artă din Toledo (după E. M. Stern).

pisică” (*langues des chat*) care amintesc de specificul vaselor purtând marca meșterului **Ennion**⁵. Flacoanele de felul acesta erau umplute, de regulă, cu ulei folosit cu prilejul exercițiilor fizice din gimnaziile sau palestre⁶. Înălțimea lor era de circa 7–8 cm, iar diametrul maxim de 5 cm. Unele detalii tehnice ale exemplarelor cunoscute și păstrate integral le plasează în sfera de producție a atelierelor siro-palestiniene din estul Mediteranei

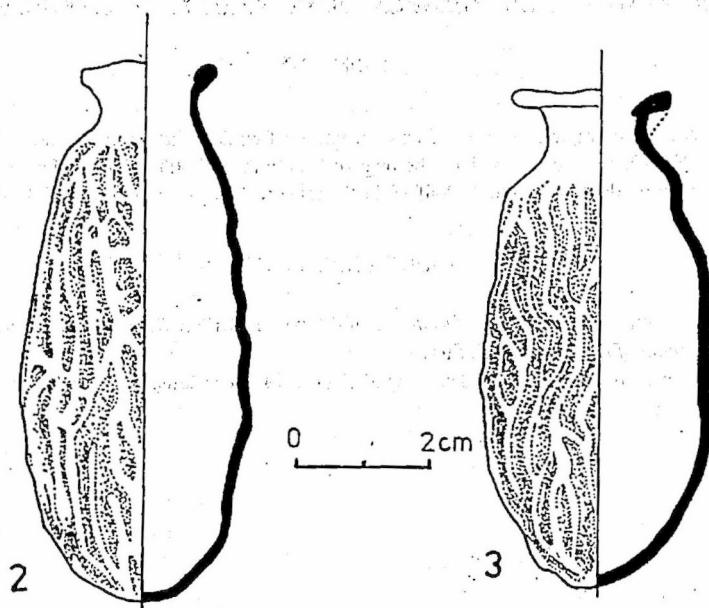
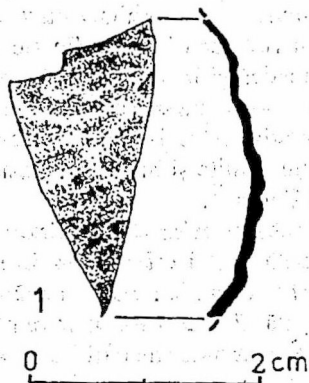
⁵ *Glass of the Caesars* (ed. D. B. Harden), Milano, 1987, p. 151–155, 164–166; J. Price, *Decorated Mould-Blown Glass Tablewares in the First Century AD.*, în vol. *Roman Glass. Two Centuries of Art and Invention* (ed. by M. Newby and K. Painter), London, 1991, p. 56–75; E. M. Stern, *The Toledo Museum of Art. Roman Mould-blown Glass. The First through Six Centuries*, Roma 1995, p. 150–151, cat. nr. 53, 54;

despre difuziunea și producerea vaselor de sticlă suflate în tipare, la sfârșitul epocii elenistice și începutul celei romane în bazinul pontic, vezi comentariile pertinente ale lui M. Gramatopol, *Artă și arheologie dacică și romană*, București, 1982, p. 149–154 și bibliografia; V. Lungu, C. Chera, în *Pontica*, 25, 1992, p. 273–280; S. B. Matheson *Ancient Glass in the Yale University Art Gallery*, Meriden-Connecticut, 1980, p. 43–44.

⁶ E. M. Stern, *op. cit.*, p. 151.

în a doua jumătate a secolului I d.Hr.⁷ Astfel de mici recipiente au cunoscut o mare circulație și răspândire pe întreg teritoriul Imperiului Roman. Considerăm că fragmentul nostru poate fi datat în ultimele decenii ale secolului I d.Hr.⁸

2. Cea de a doua piesă arheologică pe care o prezentăm este un mic fragment dintr-un flacon, executat prin același procedeu al suflării în tipar (*mould-blown*), ce imita forma unui fruct de curmal. Sticla din care a fost obținut recipientul are culoarea chihlimbarului, cu ușoare irizații și exfolieri (Pl. II, nr. 1).

Pl. II, nr. 1: Fragment de vas de sticlă în formă de fruct de curmal descoperit la Carsium (Hârșova);
nr. 2, 3: flacoane de sticlă în formă de curmale, din colecțiile Muzeului de artă din Toledo (după E. M. Stern).

Fragmentul a fost descoperit în 1998 în condiții stratigrafice similare cu cel prezentat anterior, în secțiunea S2, caroul 62, la -1,80 m.

Dimensiuni: lungime = 2,5 cm; lățime = 1,1 cm; grosimea sticlei = 0,1 cm.

⁷ *Ibidem*, p. 150-151; J. Price, *op. cit.*, p. 64.

⁸ Admitem această datare în funcție de situația stratigra-

fică generală surprinsă la Carsium - „Cetate”, vezi mai sus notele 2, 3.

Flacoanele în formă de fructe de curmal constituie un gen de vase de mici dimensiuni ce, a cunoscut o masivă răspândire în majoritatea provinciilor romane. Ele erau executate cu ajutorul unor tipare, bi sau trivalve, din sticlă de culoare albastră-verzuie, alb-opac, albăstruie, violetă, verde etc. Înălțimea vaselor varia între 5 și 10 cm, în general. Decorul lor constă în simpla imitare a striaiilor de pe suprafața fructelor de curmal, având, de regulă și un gât scund, terminat cu o buză răsfrântă spre exterior sau interior (Pl. II, nr. 2, 3)⁹. Se admite îndeobște că ele sunt produse pe coasta siro-palestiniană a Mediteranei, în atelierele feniciene¹⁰. În legătură cu destinația lor, s-a atras atenția că, deși multe exemplare au fost găsite în morminte, rolul lor de ofrande funerare trebuie să fi fost secundar. În antichitate curmalele foloseau nu numai ca fructe destinate consumului direct sau vinificării, ci și în vederea obținerii din ele a unor substanțe și ingrediente aromatice în scop culinar sau medical. În epoca elenistică și în cea romană timpurie, aceste fructe îndeplineau și rolul de daruri (în ideea de „bune-intenții”) cu ocazia anului nou¹¹. Perioada de maximă producere a flacoanelor în formă de curmale se situează, aproximativ, între jumătatea secolului I d.Hr. și începutul celui următor¹². Această datare, cu unele rezerve, se poate admite și în cazul fragmentului de la Carsium. Un exemplar similar provine de la Barboși-Șendreni (județul Galați)¹³.

În încheiere, considerăm că prezentarea celor două mărunte piese arheologice de sticlă, aflate azi în patrimoniul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, poate contribui la cunoașterea mai amănunțită a legăturilor comerciale dintre centrele romane dunărene din Dobrogea și îndepărtatele zone de producție vitrică din Mediterana orientală. Repertoriul formelor de vase de sticlă descoperite în imediata vecinătate a Dunării de Jos, destul de puțin cunoscut de altfel, se completează, astfel, cu noi exemple.

ROMAN GLASS VESSELS DISCOVERED AT CARSIUM (I)

SUMMARY

The author presents two glass fragments of mould-blown vessels found in the excavations at Carsium, a Roman camp on the Lower Danube (Ptolemaeus, III, 10, 5). These two pieces belong to: 1. A bulbous bottle with two handles (*aryballos*); 2. A date-shaped bottle. Both are Syro-Palestinian products from the 2nd half of the 1st century A. D. - the beginning of the 2nd.

FIGURE EXPLANATIONS

Pl. I, nr. 1: Glass fragment of a Syro-Palestinian mould-blown *aryballos* from Carsium; nr. 2, 3: Glass *aryballoi* in the collections of *The Toledo Museum of Art* (after E. M. Stern).

Pl. II, nr. 1: Glass fragment of a Phoenician date-shaped flagon from Carsium; nr. 2, 3: Date shaped bottles from *The Toledo Museum of Art* (after E. M. Stern).

⁹ S. B. Matheson, *op. cit.*, nr. 139-148, p. 60 - 62; E. M. Stern, *op. cit.*, p. 91-94, cat. nr. 84-107; M. Calvi, *I vetri romani del Museo di Aquileia*, Associazione Nazionale per Aquileia, 1968, p. 106, pl. 17, nr. 3.

¹⁰ E. M. Stern, *op. cit.*, p. 93; S.B. Matheson, *loc. cit.*

¹¹ E. M. Stern, *op. cit.*, p. 93-94.

¹² *Ibidem*, p. 92-93. În nordul Mării Negre se cunosc exemplare datate în aceeași vreme, vezi: *Antičnye gosudarstva Severnogo Pričernomor'ja*, Moscova, 1984, p. 258, pl. LXXI, nr. 88.

¹³ N. Harțușe și O. Bounegră, în *Istros*, II-III, 1983, p. 199, nr. 10, fig. 5, nr. 1 (cu rezerve în privința locului de proveniență).